

De positie van het verstand in de islam

Allah, de Verhevene, zegt: **«En voorwaar, Wij hebben de kinderen van Adam geëerd, Wij hebben hen gedragen over land en zee, hen voorzien van goede en reine zaken, en Wij hebben hen duidelijk beoordeeld boven velen van degenen die Wij hebben geschapen»** (Soerat Al-Isrā', vers 70)

Een van de grootste gunsten waarmee Allah de mens heeft geëerd en hem boven vele andere schepselen heeft verheven, is het verstand. Daarmee onderscheidt de mens tussen wat nuttig en schadelijk is, tussen wat goed en slecht is. Het verstand is een middel tot volmaaktheid waar men geen enkel moment zonder kan, zowel in zaken van het geloof als in het wereldse leven.

Wanneer een dienaar de gunst van Allah wil beseffen die hem door deze gave is geschonken, laat hij dan kijken naar degenen die ervan zijn beroofd - zoals mensen die hun verstand hebben verloren of lijden aan geestelijke aandoeningen. Want dingen worden gekend door hun tegenstellingen. Dit verplicht de mens voortdurend Allah te prijzen en Hem te danken voor Zijn vele gunsten.

Broeders in de islam: De islam heeft grote zorg besteed aan het verstand, heeft zijn waarde verhoogd en zijn positie verheven. Deze islamitische aandacht voor het verstand kent vele vormen, waarvan ik de volgende noem:

1. Het verstand, o dienaren van Allah, is de basis van religieuze verantwoordelijkheid (taklīf). De religieuze verplichtingen zijn gericht tot degene die bij verstand is en niet tot degene die dat niet is. Overgeleverd door Aicha (moge Allah tevreden met haar zijn) dat de Boodschapper van Allah (ﷺ) zei: **«De pen is opgeheven voor drie personen: voor de slapende totdat hij ontwaakt, voor het kind totdat het de puberteit bereikt, en voor de krankzinnige totdat hij weer bij bewustzijn komt»** (Ibn Hibban) Daarom luidt een bekende juridische regel: Wanneer Allah wegneemt wat Hij heeft geschonken, vervalt wat verplicht was.

2. Er zijn vele verzen in het Boek van Allah die spreken over het verstand, zijn rol en zijn waarde.

In de Koran komen herhaaldelijk uitdrukkingen voor zoals:

«opdat jullie zullen begrijpen» (لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ)
«voor een volk dat nadenkt» (لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ)
«voor een volk dat begrijpt» (لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ)
«waarlijk, daarin zijn tekenen voor mensen van inzicht»
«is daarin geen les voor iemand met verstand?»

Wie de verzen van het Edele Boek aandachtig overdenkt, merkt dat het gebruiken van het verstand steeds wordt genoemd in de vorm van een oproep tot nadenken, overpeinzing en bewust begrip - wat aantoonde dat de islam geen religie is van blind volgen, maar een religie die het denken, reflecteren en begrijpen stimuleert.

3. De islam heeft het verstand tot een weg gemaakt om de Schepper te leren kennen. Dit gebeurt door nadenken en overpeinzing, zowel over de religieuze tekenen van Allah als over Zijn schepping.

Wat betreft de religieuze tekenen zegt Allah, de Verhevene: **«Bekijken zij de Koran dan niet nauwkeurig? Als het van een ander dan van Allah was geweest, hadden zij daar zeker veel tegenstrijdigheden in gevonden»** (Soerat An-Nisā': 82)

4. Een andere uiting van de aandacht die de islam aan het verstand schenkt, is zijn oproep om bewijs en argumentatie te volgen, en om onwetendheid, begeerten, fanatisme, blind navolgen en bijgeloof te verwerpen. Dit zijn namelijk ziekten die het verstand verhinderen zijn ware functie te vervullen.

Allah, de Verhevene, heeft de afgodenaanbidders berispt die hun verstand uitschakelden en hun voorouders blindelings volgden in afgoderij en dwaling. Hij (ﷺ) zegt: **«En wanneer tot hen gezegd wordt: Volgt wat Allaah heeft neergezonden, dan zeggen zij: Maar wij volgen dat (pad van afgoderij) waarop wij onze vaders aantreffen. Ook als hun vaders niets begrepen en niet de rechte Leiding volgden?»** (Soerat Al-Baqara: 170)

Onze geliefde profeet (ﷺ) zei: **“Wees geen meelopers die zeggen: ‘Als de mensen goed handelen, handelen wij goed, en als zij onrecht plegen, plegen wij ook onrecht.’ Maar voed jullie zielen zo op dat wanneer mensen goed handelen, jullie goed handelen, en wanneer zij slecht handelen, jullie geen onrecht plegen”** (Overgeleverd door Abd al-Azim al-Mundhiri in At-Targhib wa at-Tarhib, met een goede of betrouwbare overleveringsketen)

5. Het verstand behoort tot één van de vijf essentiële waarden (al-kulliyyāt al-khams) waarvan alle goddelijke wetten hebben bepaald dat zij beschermd moeten worden.

Het beschermen van het verstand gebeurt zowel lichamelijk als moreel.

Lichamelijke bescherming vindt plaats door alles te vermijden wat schade aan het verstand toebrengt, zoals verboden bedwelmende middelen en drugs die het verstand vertroebelen en uitschakelen, en die zelfs kunnen leiden tot zijn vernietiging en verlies.

Allah, de Verhevene, zegt: **﴿O jullie die geloven! Voorwaar, (alle) bedwelmende middelen, het gokken, de afgodsbeelden en de lotspijlen zijn slechts onreinheden die tot het werk van de Satan behoren. Vermijdt deze (zaken) dus. Hopelijk zullen jullie welslagen (90) en hij (Satan) wil slechts vijandigheid en haat zaaien (door jullie tegen elkaar op te zetten) met behulp van bedwelmende middelen en het gokken. (Op die manier houdt hij jullie ‘zoet’) en weerhoudt hij jullie niet alleen om Allah te gedenken "maar ook om het gebed te verrichten. Weten jullie dan nooit van ophouden?﴾**

(Soerat Al-Mā'idah: 90-91)

En overgeleverd door Abdullah ibn Omar (moge Allah tevreden met hem en zijn vader zijn) dat de Profeet (ﷺ) zei: **“Elke bedwelmende drank is wijn, en elke bedwelmende drank is verboden. Wie in deze wereld wijn drinkt en sterft terwijl hij eraan verslaafd is zonder berouw te tonen, zal er in het Hiernamaals niet van drinken”** (Moslim)

Dit toont aan dat de islam het verstand beschouwt als een grote goddelijke gunst die beschermd moet worden tegen alles wat het verduistert, verzwakt of vernietigt.

6. Een ander teken van de zorg van de islam voor het verstand is dat de islam oproept tot kennisverwerving. Kennis is namelijk het voedsel van het verstand. Zoals het lichaam groeit door voeding, zo groeit het verstand door kennis.

Allah heeft de mensen van kennis verheven en hun getuigenis verbonden met Zijn eigen getuigenis en die van de edele engelen. Allah, de Verhevene, zegt: **﴿Allah getuigt dat er geen god is behalve Hij, evenals de engelen en de bezitters van kennis, staande voor rechtvaardigheid. Er is geen god behalve Hij, de Almachtige, de Alwijze﴾** (Soerat Al-Imran: 18)

Daarna moet worden benadrukt dat het verheffen van de positie van het verstand in de islam niet betekent dat het verstand zelf een bron van wetgeving wordt, noch dat het als rechter boven de openbaring wordt geplaatst - waarbij men accepteert wat men begrijpt en verwerpt wat men niet kan bevatten.

De religie wordt immers genomen uit de openbaring en niet uit het menselijke verstand, terwijl het zeker is dat er nooit een werkelijke tegenstrijdigheid kan bestaan tussen de goddelijke openbaring en het gezonde verstand.

Overgeleverd van Ali ibn Abi Talib (رضي الله عنه) dat hij zei: **“Als de religie gebaseerd was op persoonlijke mening, dan zou het ondergedeelte van de leren sok meer recht hebben op het afvegen dan het bovenste. Maar ik heb de Boodschapper van Allah (ﷺ) gezien dat hij over de bovenkant van zijn leren sokken veegde”** (Overgeleverd door Aboe Dawud)

O mensen, het menselijke verstand heeft beperkte vermogens. Het is niet in staat alle waarheden volledig te omvatten, hoeveel begrip en inzicht het ook krijgt. Daarom is zijn rol tegenover de goddelijke wetgeving gehoorzaamheid en overgave, zelfs wanneer de volledige wijsheid erachter niet wordt begrepen.

O Allah, schenk ons oprechtheid in woord en daad, en maak onze daden zuiver omwille van Uw edele Aangezicht